

Anders Berg Johann Peter Kohl

Exercitium Academicum De Hodierna Sentiendi Circa Sacra Libertate In Germania

Rostochii: Wepling, 1721

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn827882424>

Druck Freier Zugang

19
Q. D. B. V.
EXERCITIUM ACADEMICUM
DE
HODIERNA SENTI-
ENDI CIRCA SACRA
LIBERTATE IN
GERMANIA,

QUOD
CONSENTIENTE
AMPLISSIMO PHILOSOPHORUM ORDINE
Sub
PRÆSIDIO

DN. ANDREÆ BERGII,
PHILOSOPHIÆ nec non ARTIUM LIBERALIUM DOCTO-
RIS INCLUTI & CELEBERRIMI, DOM. FAUTORIS, STU-
DIORUMQUE SUORUM PROMOTORIS OMNI OBSER-
VANTIÆ & HONORIS CULTU NUNQUAM
NON PROSEQUENDI

In
Illustr. Mecklenburgensis ad VARNUM
Academiæ Auditorio maximo, d. 21. Jun.
An. M. DCC. XXI. publicæ ventilationi
exponit

JO. PET. KOHLIUS, Phil. & S. S. Theol. Stud.
Kilonienf. Hofrat. AUCTOR.

STOCHII, Typis Joh. Wepplingi, SEREN. PRINC. & ACAD. Typogr.

D. 130. 19.

O. D. F. V.
EXERCITIUM ACADEMICUM

DE
HODIERNIS SENTI-
ENDI CIRCA SACRA
LIBERTATE IN
GERMANIA

AMPLISSIMO PHILOSOPHICUM ORDINE

DR. ANDR. J. BERGER
PHILOSOPH. DOCTOR AM
RIS. INCL. & CLEBER
DISCIPLINAE SUORUM PRO
VANITIA & HONORIS CULTU
NON PROSEQUENDI

In
Illust. Mecklenburgensis ad VARANUM
Academice Auditorio maximo. C. 2. Jul.
An. M. DC. XXI. publice recitata

JO. PET. KOHLIUS
Illust. Hon. AUCTOR
Rostocki Typogr. J. W. Spittler, BERLIN, KING & CO. 1791

N ea incidimus tempora, quæ, ut in multis eximia rerum felicitate se commendant, sic gravi pariter calamitate varie premuntur. Felicia utique dixeris, quod & divinæ veritatis, multis retro temporibus involuta tenebris & offuscata lux nitidissime jam effulgeat, humanæque scientiæ, olim inchoatæ licet, non tamen perfectæ, hodie ad summum ferme, quo adfurgere possunt, amplitudinis gradum, euectæ esse videantur. (a)

Eadem infelicia audiunt tempora, si horrenda illa opinum portenta, si effrenatam scribendi libidinem, si euagatam denique nimisque late eheu! exspatiantem dicendi ac cogitandi licentiam spectemus, ut cum **TERENTIO** queri debeamus in *Adelph.* a. 3. sc. 4. *Nimiam istam licentiam profecto evadet in aliquod magnum malum*: Nam si ullum unquam fuit seculum errorum feracissimum, enimvero hoc nostrum est; quo nimium intelligendo nil intelligentes homines, quæ somniant cogitant, quæ cogitant, credunt, quæ credunt, effutiunt, quæ effutiunt, scribunt, quæ scribunt, impudentissime defendere conantur; verbo ineptiunt. Hem nostri hodierni tantum non omnes *Politici*! quo supra vulgus sapere, si Diis placet, videantur, disruptis legum vinculis, eo prouunt, ut summa imis, tartara cœlo miscere, certissima quæque in dubium vocare, debilitare, destruere, non erubescant. Multi tam projectæ effusæque sunt audaciæ, tam stolidæ arrogantia, ut quod suo tempore, quondam *Theodoretus* scripsit, *ἢ εἶναι δογματῶν διαφορὰν ἀλλὰ μάταιον εἶναι*, audacter satis garriant: quid frequentius ore clamitant, schedisque suis divulgant, quam omnem in hoc orbe religionem, acceptam **DEO**, hominibus salutiferam dicere oportere &

oportere? quid collectis undique uiribus studiosius perfe-
 quantur, quam ut uetus illud uerbum quod dici solet: *Loque-
 re cum presentibus, senti cum antiquo seculo*, conuellant, idque ut vul-
 gare infraque dignitatem suam positum rejiciant. Neque
 mirandum est adeo, si, quos neque ratio, nec oratio monet
 mouetue ulla, sed sola ambitio regit, tam profligate tamq; te-
 mere de rebus humanis pariter ac diuinis sentiant ac loquan-
 tur. Quid? decantatum illum Fanaticorum, quem liberum
 uocant *spiritum* (b) per artificiosam *μετεμψόχων* quandam,
 audacem hunc libertinorum ordinem ingressum fascinasse,
 easque quas de DEO, Religione, Spiritibus, aliisque doctrinæ
 capitibus, fingunt opiniones, singulas suggestisse, pene dixerim.
 Enimvero si quis ullibi *liber* hicce *spiritus* existit, in hujus fur-
 furis hominum malesanis præcordiis existit. *Liber* est, quod
 non intra certa doctrinæ capita se contineat, sed potius in
 omnia quæ uera diuinaque dicuntur, excurrat: *liber*, quod
 minime circumspecte, sed improvide ac temere omnia agat;
liber denique, quod non unam alteramque prouinciam, sed
 totum fere terrarum orbem mira quadam celeritate peruase-
 rit. Quo autem damnabilius latiusque serpens hoc crimen est,
 eo magis memet operæ pretium facturū crediderim, si de inter-
 necino hoc malo, cum exercitii tum officii Christiani causa,
 paucis disseruero. Noui equidem non defuisse, qui in hoc uol-
 uendo saxo fuere industrii, quales sunt uiri longe supra no-
 stram laudem positi, B. D. FECHTIUS, Dn. WERNSDOR-
 FIUS, & Magnus noster WEIDNERUS, alique, quibus opta-
 ta cessit felicitate insumtus labor exhauriendæ ejiciendæque
 ex cætu Christi perniciosæ hujus sentinæ Reipublicæ, fundi-
 que nostri calamitati depellendæ. Nos tamen eo secius actum
 agere eademque chorda oberrare uidebimur, quo magis ar-
 gumenti tractatio resque ipsa loquatur, in eo nos occupari,
 non ut cum aliis, de *indifferentismo speciali*, sed *generali*, non de
libertinismi ortu in genere considerato, sed de *illius in Germania*
origine, non de *antiquioribus*, quorum deliria jamdudum in
 fumum

tuum abierunt, sed de recens exortis, uel si mauiis, de nupero & nupitio partu, quem in cunis ad primum uagitum enectum fuisse, quis non optaret? potissimum agamus; nouos subinde errores hominum ejusdem furfuris ac farinae, examini subiecturi.

(a) uid. TASSONIUM lib. 13. opp. sub titulo *penfieri diuerfi*. BERNARD. *nouelles de la Republique de lettres*. probat hoc luculenter quoq; WOTTON *dans le fauoir, des anciens & modernes*.

(b) conf. de hoc summe reuerendi Viri Da. D. HENRIC. ASCAN. ENGELKENII disputat. de Justificatione hic habitam anno 1713.

§. II.

De natalibus igitur *sentiendi in Germania libertatis*, priusquam uerba faciamus, ut ordinis obseruemus leges, per eam quid intelligamus, breuibus monendum est. ANTONIUS COLLINUS *Eques Anglus*, & *celebris Libertinus* (fræthinker) amicus famosissimi JO. TOLANDI (a) *acerrimus Libertinismi defensor*, definit per *l'usage qu' il est permis de faire de son esprit pour tacher de decourrir le sens de QUELQUE PROPOSITION QUE CE PUISSE ETRE*, en pesant l'euidence des raisons qui l'apui rent ou qui la combatent a fin d' en porter son jugement selon qu' eiles paroissent auoir plus ou moins de force. Alii alios definitionum fumos uendunt. Nos pro complexu enormium errorum, *ueritatem diuinam fastidientium, hodieque Alemanniam nostram turbantium, acceptam uolumus*, ita ut *libertinismum, indifferentissimum* latissime sumtum, *religionem rationalem, germanice die: Freygeisterey, religionem item politicam, pro æquiualentibus agnoscat*. Prout enim *indifferentissimus* strictiori in sensu religionum est uel omnium uel certe plurimarum, temeraria approbatio (b), sic latiori significato, pro quacunque *sentiendi licentia* identidem usurpari sueuit (c). *Libertatem sentiendi* eam quoque ob causam uocaueris, quod impudentissima quadam audacia ad diuinissima destruenda oracula libere se extendat.

dat, omnique deposito pudore ac uerecundia, impune quæ
 uis sentire sustineat. *Indifferentissimi* nomine non immerito
 insignitur; præterquam enim quod eruditos jamdiu habueri-
 mus nobiscum consentientes, accedit, & uocis hujus etymologia
 hanc admittere acceptionem. *Indifferentissimi* enim uo-
 cabulum, cuius quidem puritatis uindicias agere in præsens
 nec licet nec liber, descendit sine dubio ex adiectiuo *indifferens*,
 significante id, quod neque bonum neque malum est, græce
 ἀδιάφορον. *Indifferentissimus* igitur est qui inter bonas malas-
 que opiniones non multum discriminis ponit, cum idem illi
 sit cuiusque demum religioni fuerit addictus, quacunque
 sententia gaudeat; talis hæresis inquam, qua imprudenter &
 ut Angli dicunt, *without caring much for it*, æque facile in per-
 uersam ac contagiosam, quam ueram securamque sentiendi
 rationem irruimus. Neque hæc *indifferentismi* uox arctis
 duntaxat *Fanaticorum* limitibus circumclauditur, sed ad re-
 liquos simili errorum peste correptos, *atheos*, *scepticos* &c.
 similiter pertinet. Dicitur *electiva* (κατὰ ψῆφον) quia ex
 omnibus religionum generibus optima sibi uisa, uel fanio-
 ribus pessima, eligit. Dicitur & *religio prudentum & erudito-
 rum*, quod nomen sibi ipsis imposuerunt illius sectarii, quia
 omnes, certis religionibus deditos, pro stultis, ac stipticibus,
 se solos sapientes reputant, *Uid. B. D. FECHT. p. 29. in
 Histor. & Examine Nouæ Theologiæ Indifferentistice, superiori mense
 a patrisante filio edita heic Rostoch: ibidem addit, hanc nomeclatu-
 ram in Gallia potissimum inualuisse, ubi indifferentista se ipsos
 uocant degrues, quasi minime grues & stupidos, quippe qui
 emunctioris naris sint, quam ut imponi sibi patiantur a fa-
 tuis religionistis, itemque les esprits forts: die einen grossen
 Geist haben, und sich von den einfältigen Religionairen nicht
 hinters Licht führen lassen.* Dicitur denique *MACHIA-
 UELLANA*, *GROTIANA*, *HOBBIANA* *LUCIA-
 NÆA*, animia sentiendi libertate, quam hi præsertim uiri
 hac gangræna correpti, fouerunt. Unde simul patet, hanc
 circa sacra *sentiendi libertatem*, hunc indifferentissimum, omnes,
 quæ

quæ uel excogitatæ jam sunt, uel in posterum excogitari possunt, hæreticas inuoluere opiniones.

(a) est is JOH. TOLANDVS Hibernus, celebris non minus Liberinus, ad euertenda Christianismi sacra natus, multisque jam pugnis, seu claudibus potius notus: confer de eo JO. LAURENT. MOSHEIMII in Patria Kiloniensi Academia cum laude jam docentis, *Vindicias antiquæ Christianorum disciplina aduersus JOH. TOLANDI Nazarenum*, Kilonij 1710. in 4to. Cæterum refutarunt eum quoque JAC. FATUS, ELLIAS BENOIST, JO. FRANCISC. BUDDEUS in *Thesibus de atheismo & superstitione*: THOM. MANGEY, JACOBUS PATERSONUS in libro. f. t. *Antinazarenus or Remarcks upon Nazarenus* 1718. in 8. lt. THOM. BRETT, in libr. f. t. *Tradition necessary to explain and interpret the holy Scriptures*.

(b) Vid. B. D. FECHTIUM in *Exam. indifferent. Cap. I. & Dn. WERNSDORFIUM*: in tractat. de *indiffer.*

(c) conf. aa. *Der unschuld, Nachricht, auf das Jahr 1701.* p. m. 4.

§. III.

Atque hic *sentiendi indifferentismus* dimidio fere abhinc seculo Alemanniæ nostræ cum ignotus tum infestus, *Papicolas & Calvinianos* solum fascinauerat. Jam uero eheu! eo malitiæ res nostræ in fausta imitatione degenerarunt, ut non priuatorum duntaxat, uerum etiam purpuratorum corda occupauerit, ut merito hic cum *Horatio* queramur:

Damnosa quid non imminuit dies?

Ætas parentum peior auis; tuis

Nos nequiores, mox daturos

Progeniem uitiosiore. (a)

Erat olim tempus, quum pro religione ueritateque, tanquam pro aris & focis, pugnaretur, ac uel latum unguem a fidei pietatisque religione discedere, religioni homines ducebant; nostro autem seculo, cum stramineo, ut ita loquar, comparando, remissior sacrorum ac negligens cura, religionis contemptus, impietas, perfidia, astutia, fraus, ueritatis oppressio, paucis, *indifferentismus*, ubique locorum longe lateque dominatur. Nam ut reliquis cum rebus mortalium comparatum

paratum esse uidemus, ut a teneris incipientes initijs in majus quotidie excrescant, sic, quæ angustis antea tenebatur terminis, *politica religio*, in tam ampla hodie excucurrit spatia, ut iisdem jam, quibus Germania vicis ac urbibus, conterminetur. Quæris jam? quomodo monstrum hocce religionis in Germaniam nostram *ἰσοδοξίας* & studiosam & tenacem, irrepperit, tamque altas heic radices egerit? principes inter causas referimus incautam librorum, ab hominibus hæresis *labe infectis, conscriptorum, lectionem*, quales sunt POSTELLI, PUCCII, PARACELSI, BÆLII, CORNEL, AGRIPPÆ, CAR- TESII, SPINOZÆ, BROWNY, ED. HERBERTI de CHERBURY, PETR. POIRETI, F. M. VAYERII, BEVERLANDI, COLLINI, TOLANDI, ac similibus nocentissima scripta. Absit tamen per omnem modum eo progredi uesaniæ, ut horrendam JO. BAPTISTÆ RIVIERE in libr. *Französischer Glaubens-Krieg erweckt durch die Bulla unigenitus*, p. 85. opinionem admittamus, quasi *tâ indifferentismi* ortus s. f. bibliorum deberetur lectioni, qua quidem ratione distinctio illa probatissima inter id quod *per se & per accidens* fit, imperito admodum modo tolleretur. *conf. aa. Der un-schuld. Nachricht. 1718. p. 492. seq.*; de suspectis uero eiusmodi & inquinatis libris, plusquam uerum esse largimur. Et enim credi uix potest, quantum ad decipiendos hominum animos prauisque opinionibus imbuendos, illi faciant: multum noxia colloquia; multum flagitiosa sodalitia: maxime omnium corrupti libri nocent; quæ enim res tantum oculis & auribus accipiuntur, citissime plerumque auolant, at quæ scripta sunt, quia sapius attentiusque legi ac relegi possunt, altius memoriæ animoque infiguntur. Neque parum incrementi huc adfert multorum ille pruritus, cupidoque nouarum rerum (b). Non pauci nescio quibus intemperis abrepti, antiqua quæuis sic fastidiunt, ut nouitates absurdissimas a pietateque remotissimas licet, assidue sectentur, propense amplectantur. Proinde si quando in illa incidunt scripta quæ periculofam quandam raritatem præ se ferunt, illico laudant

dant, emunt, circumferunt, legunt, omneque illud tempus, quod eorum in lectione ponunt, bellissime collocatum arbitrantur: detinet illos hic inde insparsum sal & fel, oblectat libera, & ad genium profani seculi, probe accommodata scriptio, nescientes anguem sub herba latere, sibi que pestifera perque integrum uitæ curriculum nocitura dogmata sensim sensimque instillari. Hos tam præposteros ac nunquam satis deplorandos seculi mores *acutus* quidam *Anglus*, BUTTLERUS ingeniose ita expressit:

*Th' extrems of glory and of schame
Like East and West be come to same.
No Indians Prince hat to his Pallace
More follow'rs than a Thief to th' Gallows.*

quod ita latine redderes: *Extrema gloria infamiaque perinde atque Euris & Zephyris a quo a se intervallo distant. Nec habet ipse Indorum Rex plures ad palatium se comitantes, quam ad patibulum fur.* Præter libros damnabiles in Germaniam transportatos auideque a nostris lectos, *indifferentissimum* in has terras introducere quoque instituta cum aliis, alienæ a nobis fidei hominibus, commercia, susceptæque eodem, uel a nobilibus vel ab aliis, peregrinationes, qua re ut nihil ad artes moresque poliendos aptius, ita ad impietatem, prauamque consuetudinem invehendam accommodatius esse solet: sic *1. Reg. XI, v. 2, 3. integerrimum* alias SALOMONEM REGEM, per commercia olim cum feminis populisque paganis inita, idololatriæ peste fuisse tactum, legimus. Quotus quisque exteras uisitatum proficiscitur regiones, qui, si perito pioque uiæ duce careat, & ipse firmis fidei religionisque fundamentis destituatur, elegantia morum acquirendæ loco, monstro similes opiniones, mentemque hæresium labe affectam, non reperit? quas quidem hæreses postea ceu arcana politica, retentas, passimque disseminatas, non prius animâ ipsâ sæpe-

B

numero

numero deponit. Bone DEUS! quot sunt uel inter nostros theologos doctores, scientiarum gloria conspicuos, qui suis in *Italiam, Galliam, Angliam, Belgium* ac aliorum, institutis itineribus, ea sententiarum uenena imbibere, quæ si abfuissent, longe felicius de religione nostra, transmarinam eruditionem in multis abominante, deque tota Germania, ageretur. Jam quantum nostræ in exterorum regiones, tantum & horum in nostras, peregrinationes, huic contribuunt. Conjectu quippe facile est, eos, qui superiori seculo ut *AGRIPPA, LIPSIUS, GROTIUS, CARTESIUS, LOCKIUS, &c.* quique nostris temporibus *Germaniam* nostram aut inuisendi aut explorandi gratia peragrarunt, multa hæresis suæ semina ubique locorum sparsisse, ex quibus postea enatis, non potuit non exitiosa messis colligi. Neque uero non erroneam hanc luem auxit ambitiosa quorundam nimisque auida inclarescendi cupiditas, qua quidem ad excœcandos pelliciendosque animos mortalium nihil ualentius, nihil ad eosdem in deuia rapiendos nocentius, fingi aut excogitari posse, luculenter ostendit *BAIERUS in tractat. de ambitione hæresis causa, & PINDARUS ille, excellens pœta græcus, cum inquit: Αἰ (δὲ) Φρενῶν παρεχάει Παράπλευζας τὴν σοφίαν.* Plurimum incrementi huic quoque conciliauit præiudicium ignorantia, quo laborantes complures, quum manibus illotis, rebus sacris uel docendis uel explicandis se immisceant, alienamque in messem talcem mittant, quid nisi *indifferentismus sentiendi*, quid nisi *cogitandi libertas*, potuit enasci? maxime dum *sacros pandectas* eadem qua *Justinianos* forte libertate ac dicacitate interpretari, hoc est, peruertere ac profanare turpiter audent. Grauiissima uero quæque primo loco a nobis assignari debuit, *indifferentismi*, ut ubique, ita in *Germania*, causa omnino est impurus & mendax spiritus, genius ille infernalis, qui, ut in primos parentes nostros omne suum uirus euomuit effuditque ita

&

& hodiè in se nilquicquam desiderari patitur, quod ad deludendos eorum posteros suisque retibus illaqueandos, quoquo modo spectat; quod cum ita sit, quis quæso cacodæmonem, mendaciorum patrem & originem, otiosum heic fingeret? Accedit denique perditissimus eorum mos, quem insanabile cacoëtes potius dixeris, qui postpositis Scripturæ oraculis ex ratione sua imbecillissima s. dogmata indagare & dijudicare gestiunt, quos exemplo suo damnabili plurimis nocentes, *indifferentissimi* in Germania auctoribus jure merito accensueris.

(a) Lib. III. Carminum oda VI.

(b) Vid. *Gravissimi Dni PRÆSIDIS Disputat. de Historia Religionis Christiana in Suecia*, præf. p. 2, superiori anno heic habitam.

§. IV.

Nisi probitas & æquitas animum pellerent & quasi repugnantem expugnarent, quippe scapham scapham dicere necesse est, alto sepelirem silentio, uirum Politicum cui nomen a diffidentia est, uirum ut muneris dignitate doctrinæque politicæ splendore nemini, ita *Christiano* candore, plurimis cedentem. Quumque modestia nostra major sit, quam ut in tantum uirum inuehi illiusque celebritati nominis detractum quidquam cupiamus, ea, quorum uacaret culpa, illi affingendo: nostrarum esse partium duximus, dextre aperteque id, cujus illum incusamus, euincere. Prolixiora licet, dignissima tamen sunt verba celeberr. innocentium relationum collectorum, quæ huc transcribantur. *Dass wir nicht erwähnen von so vielen beweins würdigen Rissen die man jetzt in den Mauern des Evangelischen Jerusalem, sehen muss: so wollen wir nur gedencken des grausamen ärgernisses, so bey 10. Jahren her vielen hundert Christen durch so viele Gott-und lieb-lose char. tequen gegeben worden, davon alle Buchläden unsers Evangelischen Teutschlandes erfüllet sind. O wie Glückselig waren wir vor 20. Jahren*

Jahren da man von solcher schändlichen Licentz wenig oder nichts wuste und mit Erstaunung anhörte was vor Unheil das Ungemessene Bücher schreiben durch viele arbeitliche und Fanatische Schrifften in dem all zu freien Hollande anrichtete; Wir hörten mit grausen von einem Spinoza, Acofta, Beuerland, Hobbes, Houtuyn, und ihren Schrifften reden. Nun mehr ist es, Gott sey es geklagt! so weit kommen, dass das Holländische Samaria gegen das Evangelische Teutsche Jerusalem fromm worden ist. Denn es haben es ja einige Lichtscheuende Kinder der Finsternis bisherö ärger als jene gemacht, und ist hier nechst die Zahl der ärgerlichen teutschen Schrifften bisherö in proportion viel häuffiger, als jene worden.

NB. Gott bekehre den Weltbekanten und seinem theuren Vater ganz ungleichen Politicum, der durch öffentliche Schrifften meistens theils den Anfang hie zu gemacht, und grosse Herrn und hohe Bediente durch seine glatte Schreibart beredet hat, es müsse, wenn die erudition bey uns wie in Holland steigen solte, der indifferentismus sentiendi in Schrifften eingeführet werden. Gott gebe ihm, wo er es noch annehmen will, reuig zu erkennen, was vor Unheil er durch diesen Abitophelischen Raht angerichtet hat. uid. Undschuld Nachricht. auf das Jahr 1701. in p̄s̄fat. p. 3, 4.

§. V.

Potissimis, indifferentismi in Germania exorti, cauffis expositis, superest ut de iis, quæ eundem uel fouerunt vel conferuarunt, tribus, ut ajunt, moneamus. Si dicendum quod res est, plurimum alimenti atque incrementi sua indulgentia huic dederunt, qui clauum fascesque imperii tenent; quorum conniuentiam eo deploramus dolentius, quo opportunius maturiusque huic incommodo interdicitis & consiliis anteuertere potuissent. Justo quoque remissius ac negligentius, doctores universitatum, gymnasiorum, scholarum, suo defuncti sunt officio, siue in suffocando, siue extirpando hoc errore, qui si ex juramento de libris symbolicis seruan-

seruandis præstito, debitam adhibuissent operam in sua quisque ciuitate, gliscenti illi ac propullulanti *libertinismo existimando*, næ illa errorum semina nunquam ad tantam tamque herbescentem uiriditatem effloruissent. Si intempestiuæ huius remissionis causam quæras, conjectura aliam assequi non possum quam uel contentum uel oppositi formidinem, quorum alterum desides, alterum intempestive timidos effecit. Denique alendo fouendoque huic monstro ii quoque, fuere adiumento, qui, uel detestandos huius generis libros censuræ suæ subjectos, minus accurate politeque limarunt, uel suis imprimi sumptibus ac recudi curarunt, uel jam impressos diuendi publiceque profutare passi sunt, uel diuenditos non suppresserunt, uel ex peregrinis linguis in Germanicam, domesticam nostram, transfulerunt; queis singulis extremo communique iudicii die temerarii huius instituti ratio aliquando reddenda erit exquisitissima, & dolemus eorum uicem qui exiguum aliquod seculi huius lucrum perennaturis commodis ac felicitatibus antetulerunt.

§. VI.

Libertinismi sic origine in Germania nostra, pro instituti ratione, delineata, furculos illius, h. e. errorum messem, è *libertatis sentiendi* femente collectam, breue sub examen uocabimus, quod antequam aggrediar, ipsam *sentiendi in genere spectatam libertatem*, qua tanquam fundamento quodam singuli nitantur errores, destruere ac euertere conabimur. Quemadmodum enim nullum tam est perditum inque scelera effusum uitium, nulla tam absurda & profligata opinio, quam non ab impiis & pertinacibus suis auctoribus sociisque mordicus propugnari uideamus, ita & his hominibus, qui *sentiendi* tuentur *libertatem*, nec multitudo rationum, (cauillationum potius) nec proteruia altercandi, deest; ut merito de his pronunciaueris: esse iis mentem, nescio unde formatam,

B 3

cum

cum respicere tum corrigi nesciam. Horum tantum hodie in *Batavia & Anglia* numerum esse accepimus, quantus antea nunquam: neque illi amplius hinc inde dispersi uolitant, sed in certum jam gregem certumque ordinem, ut ita loqui liceat, coaluerunt: peculiari aliqua fidei utuntur formula, quam Gallice *la creance de fortes esprits* vocant. Atque ex hoc quidem hominum genere paucis ab hinc annis in scenam prodiit, uir quidam nouarum rerum elegans fabricator, & ad damnatitios excogitandos errores natus factusque, nomine ANTON. COLLINUS, qui non multo tempore abhinc in *Anglia* edidit librum inscriptum: *A discours of freethinking*, quod JOH. CHRISTOPH. DORNIUS in *Biblioth. Theolog. Critica*, *discursum de libertate dubitandi reddit*; emendatius uero ex Anglico uocabulo *thinck*, quod cogitare uel credere significat, de libertate sentiendi expresseris. De hoc libro, in quo auctor libertatis sentiendi tum necessitatem tum utilitatem æquitateque probatam iuit, *Indifferentista Gallus*, qui anno 1714. ex Anglico idiomate in domesticum suum transtulit s. t. *Discours sur la liberte de penser* écrit a l'occasion d'une nouvelle secte de l'Anglois a Londres sic fatiis, temere iudicat: *cememe liure renferme un'unfinité des choses importantes, curieuses & extraordinaires*, multo autem æquius prudentiusque de eo iudicium tulit, alius quidam *Gallus*, inquiens: *quelque delicat qu'en soit le travail, le tissu n'en est pas plus fort, puisque le fil de raisonnement de la premiere & de la seconde section ne tient qu'a un si, ou a quelques sermes equiuoques, quil laisse dans l'obscurité, & qui ne sont propres qu'a surprendre de mouches*. Sed age! argumenta ejus quæ affert pro sua stabilienda opinione, qua licet breuitate, expendamus. In exordio arbitratur, hanc propositionem, *tout homme doit penser librement*, tam esse certam ac firmam, ut nihil supra, omnemque ratione præditum (tout esprit

esprit raisonnable) ab illa stare, quam assertionem ut probet. varias adducit rationes.

PRIMA a jure illo, quo ueritates omnes cognoscere tenemur, desumpta est, hocque inde demonstrat, quia tum salus publica, tum priuata hoc jubeat, nulliusque plane ueritatis cognitio interdicta sit. Quotus quisque autem non uidet quam sit hæc ratiocinatio elumbis? quippe quæ imperitè admodum redolet ignorantiam petitionis principii; quasi cognoscendarum omnium ueritatum jure quodam deuinciremur; diuersissima enim sunt, connatum nobis esse desiderium, uel ut loqui amat, jus, indagandarum ueritatum idque perfecte, ut scribit, in effectum deducere. Quod ad demonstrationem attinet, primo a salutis cum publicæ tum, priuatæ commodo petita; præterquam quod apertissimè sit falsa, quum tantum absit ut omnes ueritates cognoscere, commodum Reipubl. ut potius incommodum ac calamitatem afferat, distinctio inter *sensum compositum & diuisum* intercedens neglecta est. Altero loco urget, *nullius ueritatis cognitionem interdictam esse*, idque largiremur lubentes, nisi uires post lapsum essent detritæ, eamque ob causam media nos oporteret adhibere legitima.

SECUNDA, est ab exemplo: *on peut, inquit, comparer nos pensées a des mains, dont nous nous seruons, pour tirer les noies qui nous cachent la uerité: le libre usage de ces pensées ne nous est donc pas moins necessaire pour a decouuris eette uerité que le libre usage des mains.* Primo ejusmodi argumenta a similibus emendicata illustrationi quidem esse possunt sed non probationi; deinde separo illa quæ rationi nostræ peruia sunt abiis quæ aciem ejus effugiunt; in illis rationi nil detraho, in his uiam omnem illi abjudico. Ad hæc, mysteria tam clare nobis detecta sunt, quam saluari cupientibus opus est, verbo, *ut æquitas ita auidens aduersarii falsa est,*

TERTIA

TERTIA itidem a simili, & quidem a libertate artificiorum & opificiorum desumpta. Quemadmodum inquit *le libre usage de mains est le moyen pour arriuer a la perfection des arts mecaniques*: ita & in sacris & humanis ueritatibus. Sed uacillat consequentia, nam licet de *artium illiberalium* generibus hac ratione perfectis & perpolitis concedam, de *liberalibus* tamen, quanto magis de sacris, penitus nego, quæ enim est argumentatio ab humanis ad sacra, a finitis ad infinita. Præterea discrimino hic artificia legitimè ab illegitime cultis: illorum liberum exercitium utique concedendum est, horum autem minus. Nam bone DEUS! si noxiæ illicitæque illæ artes, ut manticularia, necromantica, quibus cum *sentiendi licentiam*, saluo tertio comparationis, non comparaueris incommode, si hæc inquam impune ubique tolerarentur, quæ morum corruptio, quæ Reipublicæ calamitas, quæ diuinarum humanarumque legum destructio consequerentur?

Instat: Si limites cogitationibus ponuntur, quand on borne, a des certaines sciences, ou meme a quelqu' une de leurs parties, leur ignorance doit, etre absolument d' autant plus grande que leurs pensées seront plus limitées. Non habebit nos sibi dissentientes, modo caute diffinixerit inter limites tempestiue & minus tempestiue positos. Concedimus etiamnum de philosophicis scientiis & opificiis, at de theologia ejusque abstrusis mysteriis pernegamus: heic enim limitata & circumscripta *sentiendi licentia* ueritas cœlestis ac spiritualis non imminuitur sed potius infinitum quantum augetur; quo magis ratio deprimitur eo lætius fides exsurgit: rursus, quo illa altius excrescit, eo hæc decrescit magis, & quotus quisque est, qui si in sacris nimium philosophetur, non cespitet?

QVARTA est utilitatis, quam hæc jactata eorum libertas, uberrimam ut putant præstiterit, sic, ut plurimarum scientia-

scientiarum amplitudo atque perfectio ab hoc fonte fluxerit. Uerum & hoc negamus: humanarum enim disciplinarum perfectiones, experientia, longo temporum usu consolidatae, ac indefesso studio, ingenio industriaeque hominum, diuinarum autem potissimum DEO ejusque benedictionibus ferendae sunt acceptae. Quis eo, quo s. s. amanuenses uiuere, tempore, de *libertate cogitandi*, vel somnians unquam cogitauerat, quis tamen his ipsis, nostra & patrum, majorumque memoria, excepto dulciss. Salvatore, hoc est quoad seculum fuit, doctior & illuminator extitit. At enim, ajunt, articuli multi hujus benefici libertatis majori luce circumfusi sunt. e. g. articulus de DEO, *n' est ce point, inquit, de la meme maniere qu' on est uenu a connoitre demonstratiuement l' existence d'un seul Dieu avec cette juste idee que c' est un être qui n' est ni composé de parties ni susceptible de passions ?* Et facilis ad hoc dubiolum est exceptio: scilicet, hanc acroamaticam de DEO notitiam non tam a damnatitia judicandi libertate, quam uel naturali quadam, a posteriori facta ratiocinatione, uel reuelatione sacra eleuata, profectam esse.

QVINTA est ab incommodo, quod ex coarctatione hujus libertatis fluit. *si enim, inquit, aliqua sunt veritates, de quibus libere nobis judicare liceat, aliqua uero a libertate arceantur, sequitur licitas simul cum illicitis omnino ignorari; rationem addit, quia omnes disciplinae indissolubili nexu conjunctae sunt.* Sed probandi ratio aequae atque argumentum manca est & mutila; nam etsi non diffitemur summam esse cognationem disciplinarum humanarum: quibus tamen fiduculis inde possit elici, licere nobis *illimitata quoque libertate* de scientiis judicare diuinis, quum ratio infinito interuallo inde distans rerum *homogearum & heterogearum* danda est, ipse aduersarius uiderit. In illis, secus a nobis sentienti concedimus, in his autem negamus: quod enim adjungit: *Nous ne saurions*

C

lire

dire aucun livre qui puisse passer pour parfait en son genre, ou vous ne remarquiez qu'elles y sont toutes comprises & que l'auteur n'a pas le composé sans être universel, & hoc ineptum est: quam multi enim libri extant perfectissimi omnibusque numeris absoluti, & tamen non universales, h. e. ex COLLINI sententia, in omnes scientiarum partes diffusi: nisi forte aliquis scripturam propterea, quod ontologiam & neologiam non contineat, imperfectionis velit accusare, quo impium magis effingi posset nihil.

SEXTA item est ab incommodo, *en negligeanz, inquit, de faire le force de penser on se precipite dans les erreurs les plus grossiers tant pour la Theorie que pour la pratique*; in hujus confutatione breuissimas ducam lineas: ubi rerum testimonia adsunt, non opus est uerbis, satis nostro hoc seculo athei, satis indifferentista & alii sine fide & religione homines ubique in Germania eheu! vagantes, ortam ex hac libertate cogitandi calamitatem, testantur. Neque uero theoriam solum sed & praxin illa euertit, quia quum atheismus morum corruptionem introducat, atheismus v. a libertate sentiendi dependeat, necesse est libertatem sentiendi ipsam mores hominum corrumpere: atheismum uero ad mores inquinandos facere B. D. GRAPPIUS inuictis demonstrauit argumentis, *in disputat. An atheismus ducat ad corruptionem morum?* Quod de superstitione objicit: quam libertas sentiendi e mundo sustulerit, nihil nos moratur: quis enim tam stolidi est ingenii, ut ad credendum adducatur, sentiendi libertatem eo eniti potuisse, ut tam re ipsa, quam uerborum nugis, superstitiones daemonum, spectrorum &c. debellauerit, quid? quod in Scyllam inciderint cupientes vitare carybdim.

SEPTIMA cum proxime præcedenti coincidit, dicendo *que la negligence que les hommes ont de ne pas examiner les sentiments qu'ils embrassent les expose a tomber dans un autre malheur qui est la superstition.* Quandoquidem supra huic satisfecerimus, actum

actum agere nolumus. Atq; hæc fere sunt extantiora argumenta queis COLLINUS usus est, quæ, quamuis callida ac juxta inepta sint & ita comparata, ut qui ea amplectatur, causa sua necessario cadat; tam ingens tamen eorum, qui cum eo faciunt, numerus est, quam muscarum cum maxime calet, ut proinde mirandum sit, tam alte multis Germanorum nostrorum animis infedisse, ut uix ac ne uix quidem euellenda uideantur. At hisce perditæ sent. libertat. auctoribus idem ne contingat, timeo, quod. TIMOLEONTI quondam CORINTHIO, qui cum se ipso fatente populi pro libertate maximos labores summaque adiisset pericula: semperque a diis immortalibus fuisset precatus, ut talem libertatem restituerent, *Syracusanis*, in quo cuius liceret, de quo uellet, impune dicere, uno deniq; ciuium suorum in concione, rebus gestis ejus detrahente: *Nunc demum uoti*, inquit, *mei sum damnatus*. Uereor inquam, ne & hos homines conscientia aliquando grauius torqueat, tortos voti factique sero eheu! pœniteat,

§. VII.

Postquam de indole & natura sentiendi libertatis enarrauimus, eorumque discussimus: rationes ad uaria illa hæresium genera propaginis adinstar inde enata, jam pergemus. Nam, ut supra edocti fuimus, tantum abesse ut communes vulgi errores, superstitionem etrel. hæc fustulerit, ut potius sceleratissima quæque, maximeque internecina dogmata progerminauerit, progerminata Alemanniæ nostræ inuenerit: quorum grauiora breuiter nunc recensebimus & examinabimus. *Primus* idemque perditissimus est *Indifferentismus Atheisticus*: docente enim NICOLAO VEDELIO in *arc. Arm. p. 6. atheus primo est, qui simpliciter negat esse DEUM, aut esse IESUM Christum, uitam aeternam, condemnationem aeternam &c. Quiquidem atheismus crassus est, & Diabolorum malitia major, qui credunt esse DEUM, sed contremiscunt.* Deinde *atheus* etiam is est NB, cui quamcunque

tandem religionem, ut loquuntur, Christianam profiteatur, indifferens est, seu quicquid tandem de controversiis, punctis fundamentalibus (quæ differentiam inter Christianos faciunt) statuatur. Hac execranda hominum familiâ diu Germania nostra libera extiterat, atque utinam semper extitisset; sed proh! diaboli fraude, hominumque malitia factum est, ut inter Germanos & ipsos adeo Christianos non defuerint, DEI ter optimi terque maximi essentiam & existentiam negantes. Præ aliis autem omnibus audacia temeritateque commendabiles sunt. (I) MATTHIAS KNUTZEN, de quo ex Dn. D. BUDEI *allgemeinem Historischen Lexico* Lips. 1709. sequentia memoramus: *Er war ein Atheist aus dem 17den seculo von Oldensvort aus dem Eiderstädtischen im Herzogthume Holstein bürtig. Er war ein sehr unruhiger Kopff, und welcher öffentlich vorgab, dass kein GOTT sey. Den Anfang zu dieser Gottlosen Lehre machte er ums Jahr 1673, zu Königsberg in Preussen, und bemühet sich sehr, einen grossen Anhang zu bekommen, wwie er denn vorgab dass er in der einzigen Stadt Jena deren mehr als siebenhundert hätte. Man nennete seine Secte die Gewissener, indem er vorgab, man habe keinen andern GOTT als sein eigen Gewissen, welches einem jeden sagte was er thun solte und stellte seine vornehmsten Lehrsätze in einer kurzen Epistel vor. Weil durch seine Lästerungen die Stadt und Universität Jena leicht in Verdacht hätte können gezogen werden, als wven sich so viel seiner Anhänger darinn befänden, gab der berühmte Jenische Theologus JOH. MUSÆUS wieder ihn heraus: Ableinung der ausgesprengten abscheulichen Verleumdung, ob wäre zu Jena eine neue secte, der so genannten Gewissener entstanden. (a) (II) est. NICOLAUS TAURELLUS, *celebris medicus ac philosophus, natus 1547. Mompelgardia, Tubinga. 1565. summis in Philosophia honoribus mactatus est, postea 1581. academia Altdorffensi jacta, Professor Medic. eouocatus est, cui cum laude provinciæ præfuit. Mortuus 1606.* Scripta*

Scripta ejus sunt. *Discussiones physicae de mundo; Methodus praedictionis medica: Annotationes in opera Arnoldi Villanovani: Meta-physica philosophandi methodus; de rerum aeternitate &c.* De atheisticis ejus hypothefibus & accusatione atheismi criminis, ab Heidelbergensibus facta conf. *auctor. der unschuldig. Nachricht.* 1701, p. 181. (b) quorum uerba huc adscribere breuitate est operosius. (III) MOSES ille GERMANUS Spinozam secutus e Christiano Judæus factus: qui epistolam ad WACHERUM scripsit, in qua docet nil aliud DEUM, quam mundum esse. uid. THOMASII *Monatlich Gespräch* 1, Th. p. 34. (IV) Auctor maledicti illius scripti, quod in Germania ante aliquot annos *Magdeburgi* divulgatum inque templo quodam Magdeburgico in suggestu jacens, deprehensum est: refutatum a JOH. WILHELMO PETERSEN 1714. (c)! Ceterum, quod infamatus ille historicafter GOTHOFREDUS ARNOLDUS THOMASII *sputi. lambius* Tom. II. Lib. XVI. c. 16. u. quando ex ANDR. MUSCULO *in seiner Prophezeung von Teutschland des Straffen*, de corruptis Lutheranorum moribus, seculoque superiori late in Germania imperium tenente atheismo, conqueritur, deprauatam Ecclesiastarum doctrinam originem ei dedisse præprimis, arbitratur: a ueritate abest longissime, quum potius effrunita diaboli fraus, hominum nefanda scelera, sacrarum literarum detorsio ac neglectus, atheismum, produxerint (d). Grauiorem adhuc errorem hic vir cõmisit, quod pro apertis atheis uerba fecit. Tamen enim non diffidentum sit, multos Germanorum nostrorum inter alios ARNDIUM WERDENHAGIUM, BRECKLINGIUM, aliosque, atheismi falso fuisse accusatos: inueniuntur tamen complures tam aperte athei, quos si excusare uelles, cum ARNOLDO euadere, nostros uero theologos, atheismi damnare non erubuerit (e). Possemus hoc loco objectiones & argumenta athe-

orum pluribus retellere, nisi dudum otia nobis fecissent celeberrimi viri. RECHENBERGIUS, JOH. FRANC. BUDDEUS, JOH. MULLERUS, CHRISTOPH. FRANCKIUS, JENKINIUS THOMASIVS, alique de quibus consularatur laud. DORNIUS l. c.

(a) Confer, JOH. MULLERI *atheismus devictus*. MICRÆLII Syntagm. histor. Eccles. p. 2289. MOLLERI *Isagoge ad histor. Chersones. Cimbr.* P. III. p. 166. BAYLEI *SAGITTARIUS* *introduc.* ad histor. Eccles. C. 33., §. Sect. 14.

(b) MELCH. ADAMI *vit. med.*

(c) DORNIUS *bibl. Theol.*

(d) conf. quæ *Theologus anonymus* apud SPIZELIUM de atheismo eradican-
do deque longe lateque hoc seculo uagante atheismo p. 31. & c. enarrat.

(e) Tom. II. Lib. XVII., c. 16. §. 4. & 5.

§. VIII.

Indifferentissimum Atheisticum excipit *Adæmonisticus*, quem ideo ab *Atheistico* separo, quia labe eius infecti injustissime secum agi putant, si ob negationem existentiae diaboli atheismi simul criminis accusentur, quem illi ad neminem, nisi existentiam DEI quoquo pacto negantem, aut in dubium uocantem, accommodari posse existimant. Ne igitur inuitis ac deprecantibus aliquid obtrudentes, injurii in illos fuisse uideamur; age dum liberaliter agemus, certum illis dignitatis, uel infamiae potius locum, hæreticorum in numero assignabimus. Et hæc quidem nefanda hominum turba superiori seculo Germanis inaudita, minimum ferrara, tantam jam in multitudinem tantasque vires excreuit, de quantis altum hodie ingemiscit nostra Germania. Inventor, inceptor, perfector ejus est BALTHASAR. BECKER, *Batauus*. (a) Præterquam enim quod alii ejus exosi libri e. gr. *de cometis*, evidentem hoc probant, *excantatum illud de incantato mundo scriptum*, adæmonistica hæresi refertum evincit.

cit. Prodiit infelici quodam fidere anno 1691. & 93. in *Hollandia* totamque fere illam adæmonistica inbuit peste; uerum *Belgi* finibus sese non continens, has terras quoque undique corripuit, & instar fluctuum inundavit. Non defuere tamen cum ex *Batauis* tum nostris etiam *Germanis*, qui monstrum hoc libri confutarunt. In his auctores der *unschuldigen Nachrichten* anno 1702. p. 205, unde *BECKERI* unicam conamen unicam curam fuisse, quæ de *Diaboli* existentia, generationibus & effectibus creduntur, captiose omnia rejicere, constabit. Hunc in multis secutus est *Hallensis* quidam doctor, de quo in *thesibus inauguralibus*, de crimine *Magia*, anno 1701. uentilatis, etiamsi paulo subtilius nec adeo directe, indirecte tamen *diaboli* impugnasse dominium notum est. (b) quem tamen, cum postea sententiam hanc fere totam mutaerit, a multisque defendatur, uel subtilissimis tantum adæmonistis accenseri, uel plane iis eximi, oportet. Potius in hunc ordinem referas *Auctorem damnabilis illius libri*, *Berolini* 1694. in lucem emissi *L. t. concordia rationis & fidei*, quem *STOSCHIUM* a *secretis intimis Electori Brandenburgico*, fuisse scimus, qui angelos uel spiritus dari prorsus inficias iuit. Huc pertinet quoque *JOHAN. SOPHRON. KOZACK*, *Bohemus*, medicus & philotophus in tractat. *de hamorrhagia Ulmæ* 1666. edito (c). Scilicet in ea hæresi fuerunt hi homunciones, ut (1) nulla dari spectra, nullas eorum apparitiones, (2) non posse demonem tanquam spiritum in corpus agere, (3) non posse homines obsidere (4) non posse pacta cum hominibus inire, asseruerint; similes sapientibus huius seculi, qui tum maxime prudentia ceteros se anteire existimant, quum, quæ a diabolo, permittente *DEO*, præter naturæ vires eduntur, tanquam aniles fabulas uel ad lucrum captandum ficta, conuellere conantur: immo caudices, stipites, plumbeos, atque alia quæ sunt dicta in *stultum*, præ se eos esse arbitrantur, qui assensionem *diaboli*

li existentiae præbeant. Uerum enim uero & habet Germania nostra uiros, qui illorum stultitiam ea omnia superare ostenderunt, quæ ipsi in eos, quos rident, conuenire putant. Hos inter eminent *auctores der unschuldigen Nachrichten* passim, theologus olim Hauniensis celeberrimus D. HECTOR GOTTFR. MASIUS in *dissert. de existentia demonum* conjuncta cum elegantissimo libello *de Diis Obetritis*, PETRUS GOLDSCHMIDT clarus theologus, in *Höllschen Morpheus* Hamb. 1704. it. in *verworfenen Zauber Advocaten* Hamb. 1705. Immortalis famæ theologus Kiloniensis, CHRIST. KORTHOLTUS in *tractatu vom besessenen Knaben*. CAROLUS FRIDERICUS ROMANUS in *Schediasmate Polemico expendenti quæstionem, Num dentur spectra, Magi, & Sæge?* Lips. 1707. & alii innumeri. Breuiter huic indifferentissimo hoc opponimus; si boni angeli, ut in confesso est, corpora assumere & apparere hominibus, nil impedire, quo minus & mali id facere queant, nam similitum eadem est ratio. Deinde *καὶ αὐτῶν* contra eos colligitur. Si eorum opinione dæmon est ens cogitans, in corpus agere potest: probatur, quia anima & mens hominis tanquam ens cogitans in illud agant. quo argumento aduersus BECKERUM nostrū utuntur celeberrimi collect. *innox. relat.* anni 1702. p. m. 207. Obsessionem uero diabolicam negantes, ad scripturam ablegamus, cui si credere noluerint, credant quæsumus experientiae, qua homines ita sæpe affectos uidemus, ut nisi contra ipsum solem uelimus, loqui obsessos a diabolo nolentes uolentes debeamus credere; quo referendum est quoque hoc tempore triste illud duorum Parchimensium obsessorum exemplum, quos paroxysmo correptos, hoc est diaboli obsidentis furore percitos, ignotissimis sibi linqvis loqui interdum, nonnunquam aliorum facta sibi occulta, detegere, sæpe jamjam futura prædicere & ariolari quasi, amicus nuper huc adueniens

niens ipsemet qui uidit, auribusque suis percepit, coram affirmavit. Denique in hanc rem conferri possunt SIGISMUNDI SCHMIDERI *detectio genuina causarum uisionum Annabergensium*, s. *Wahrhafte Entdeckung der Ursachen, derjenigen Erscheinungen, welche einige Personen bey ihrer sehr bekannten Maladie gehabt, und desselben Erörterung ob sie natürlich oder übernatürlich gewesen und von einer teuflischen Hexerey ihren Ursprung genommen 1719.* & JOH. GOTTLIEB ADAMI *Pastoris Annabergensis abgenöthigte Antwort*, in quibus ille hunc Annabergensium casum, ut solent nonnulli medici, partim temperamento melancholico, partim sensuum turbationi, & fallaciæ uisus &c. adscribit; hic uero *αυτόπτης* & *αυτήκοος*, ideoque fide dignus uir, expositis historiæ hujus inauditis plane, omnesque naturæ uires exsuperantibus circumstantiis, diabolo illum deberi solide demonstrat.

(a) conferat. M. GUILIELMI HENR. BEKHERI *Schediasma Critico-Literarium de controuersis præcipuis BALTHASARO BECKERO theologo Batavo quondam motis, ob librum cui titulum fecit: Die bezauberte Welt, adjecta in fine auctorum farragine, qui uel BECKERI scriptum refutarunt, uel asseclarum more illud defenderunt, editum Regiomonti, 1721, 4.* hic Batavi cuiusdam meminit, ita de BECKERI libro iudicantis. *Dit boek sal in een paer Maenden mehr Quads gedaen hebben, als al de Predicanten in tijnvinctigh Jaren mit al haer Prediken salten konnen verbeter.*

(b) *unschuldige Nachrichten 1702, p. 152.*

(c) uid. PETR. GOLDSCHMIDT *in laud. lib. p. 18. sqq. modo laudatus BEKHERUS* multo plures BECKERUM secutos Germanos memorat, ut REICHIUM, WAHRLIBIUM pseudo nymum, BRÆHMUM, CLARITINUM, WESTPHALUM & alios, uid. p. 41. §. 28. sqq.

§. IX.

Ab indifferentismo ademonistico, parum uel nihil distant aadisticus, ut ita loqui liceat, h. e. *inferni existentia negatio*, & *Psychothanatisticus*, quo animæ immortalitas negatur. Aadisticam hæresin sæpe memoratus ille BECKERI liber: *De betouerde*

D

de

de Weereld. qui primum libris duobus tantum prodiit *Leopardia* 1690. in 8vo, & anno seq. *Amstelodami* in 4. & 3tio ibid, 1693. imprimis in *Germaniam* introduxit, quanquam hic BÆLIUM in *reponses aux questions a un Prouincial*, VIERUM, BODINUM & alios, non plane excludamus. Germanos inter infelix hoc faxum voluit *Auctor meditationum Philosophicarum de DEO, Mundo & Homine*, anno 1717. editarum, qui meditat. 17. sic scribit: *Electio multorum, damnatio nullius, infernus ideo nullus, pœna nulle*; quid quæso potuit luculentius hanc hæresin prodere? & ualde quoq; suspectum se reddidit BERNHARDUS WALDSCHMIDT in *Pythoussa Endorea* (a). Qui homines cum fatiis turpiter se dederint cum hac hypothesi, tum a multis qui æternas pœnas defenderunt, turpissime sunt profligati, etiam in Germanis. Quod ad animæ mortalitatem attinet, qui eam statuunt, cujus patroni in Germania etiamnum deprehenduntur, mirum quantopere insaniant; quin ipsos majores suos paganos, densissimis (quis nescit?) ignorantiae tenebris circumfusos, cœcitate superant. CELTÆ quippe ac DRUIDES, quantumuis alias inhumani ac rudes, pro re nulla tamen acrius, quam animarum immortalitate olim pugnant, quamobrem ad defunctos literas exarare, rogoque eorum superponere, consueuerunt (b). Inter subtiliores *Psychathanatisticos* Germanos est autor *Anonymus libri concordia rationis & fidei, s. harmonia Philosophia moralis & religionis Christiana* 1692. 8. edita. Is animam cum creaturis omnibus pro essentia diuinæ modo habens, nihil eam esse aliud, quam cerebrum organo instructum & per influxum ac circulationem materiae subtilissimæ modificatum ait: quo ipso immortalitatem ejus tollit. Nec caute satis heic egisse uidentur auctores schediasmatici: *Zweyer guten Freunde vertraute Brieff-Wechsel vom Wesen der Seelen*, quarum alterius epistolæ auctorem putant HOCHHEISELIUM *Breslauersem Professore*, alii medicum quendam.

D. BU.

D. BUCHERUM, qui Principi FURSTENBERGIO a seruitiis fuit, animam nil nisi potentiam aliquam & aptitudinem in corpore agendi putantes, quæ pereunte corpore & ipsa pereat. quod refutavit JOH. HENRIC. BOCRISIUS in *anime immortalitatis apologia* 1715. 8. edita (b) Ceterum horum heterodoxiæ obuiam iuit DIGBÆUS in *Demonstratione animæ rationalis*, & alii.

(a) Vid. M. CHRIST. AUGUST. SALIG *Philosophumena veterum ac recentiorum de anima & ejus immortalitate dissertat proposita anno 1714.*

(b) Conf. idem Clarif. SALIG l. c. qui CONRADUM SCHÜTZIUM & alios de anima temere sentientes affert, ubi simul sententiam LEIBNIZII de anima, quam in *Theoria sua motus abstracti* Ep. 11 p. 100. mentem momentaneam esse. asseruit a JOH. RAPSONII accusationibus vindicar. p. 87. 88. 89.

§. X.

Fructus *sentiendi libertatis* præterea est *indifferentismus*, ut uocamus, *Deisticus*. Dicuntur nimirum *deiste* paulo laxius *athe*, qui Dei existentiam licet admittant, diuinam tamen prouidentiam & reuelationem i. f. f. literis factam, pro humano commento habent Christumque Dei Filium mundi saluatorem esse negant, a MERSENNO & aliis non immerito istis accensi (a). Atque hic *indifferentismus* in exteris terris primo ortus, ad nos quoque permeauit a multisque Germanis, maxime *Hallensi* quodam politico, magnam partem susceptus est. Sed refutauit illos *Germania illud germanaque fidei æternum decus* VAL. ERN. LOESCHERUS in *Prænotionibus Theologicis* p. 35 - 59. Refero non immerito huc *indifferentismum scepticum* e BÆLII imprimis scriptis in *Alemania* prognatum, quo quis perpetua ac nocenti quadam dubitatione de qualibet religione ejusque veritate dubitat. Hunc rejectum ac debellatum uide a uenerando BUDDEO in *Thesi. de Atheismo &c. it. Exercitatione I. Tom. II. sect. 2. Exercitat. subcisuarum Francofurtens. opposita obseruationi XIII, Tom. VIII. Hallensi.* BÆLII scepticismum confutauit Dn.

D 2

CHR;

CHR. MATTH. PFAFFIUS in Diss. de PET. BÆLIO non ita pridem Tubingæ hab. 1719. Infelix quoque *sentiendi libertatis* partus est *indifferentismus Euthusiastico-Panaticus*, quo quis cum reuelationibus sanctioribus ecstatica, nescio quæ, & diabolica phantasmata miscet, internum lumen internum verbum sectatur; aliosque ejus generis errores, fouet. Familiam ejus ducunt WEIGELIUS, BÖHMIUS & alii, qui initio superioris seculi hanc contagiosam pestem Germaniæ importarunt (b); Nōstra memoria hanc hæresin per manus quasi ab iis acceptam mordicus tuentur ac tenent tres præsertim peruersissimi *CHRISTIANI* in quos quidem non ipepte quadrare dixeris Græcorum illud: *Ἱπὸς καὶ πρὸς κἀντιπρὸς*. Quemadmodum vero illi in propugnanda hac sectâ, ita purioris nostræ in Germania ecclesiæ proceres, in destruendâ illa summo opere fuere occupati. Refero huc D. LOESCHERUM in scriptis suis maxime in *prænot. Theolog. & Alemannia* facile principem Theologorum. Magnif Dn. D. GOTTL. WERNSDORFIUM, in commentatione sua de *Indifferentismo religionum*: maxime autem Theologum, quo mundus indignus erat, B. D. FECHTIUM, in *Examine Nova Theologia Indifferentist.* refero denique huc *Excellentissimum nostrum* ÆPINUM, *Philosophum acutiss. vere eclecticum, præceptorem meum atatem venerandum*, in *Metaologia Fanatica recentioris compendio* contra JOH. CHRIST. DIPPELIUM, hoc anno hic Rostoch. edito in 4to. Ad *fanaticum indifferentismum* proxime accedit alius in Germania nuper fabricatus *heretico Apologeticus* cuius hamaxarius est *famosus ille* GODOFREDUS ARNOLDUS cum sociis suis, qui in opere suo *historia Ecclesiastica heretica*, toto pectore totaque mente in id incubuit, ut pro dementissimis & ineptissimis quibusvis hæreticis verba faceret, vel, si maus, apologeticas cartas assuens confarcinaret. VANINI vindicias infelici Lucinia peperit *Anonymus, sine dubio Germanus*, in libro *Cosmopoli* edito 1712, de quo laud.

laud. DORNIUS iudicat, pessimam ita causam egisse, ut nemo melius. Ni fallor, refertur uic quoque a nonnullis JOH. LUD. FABRICIUS, qui pro universo terrarum orbe ac si nullus unquam atheus extiterit apologeticum dedit librum, Heidelbergæ 1682. 4. qui etiam si superioribus longe moderatior sit, & a compluribus defendatur, omni ex parte, tamen excusari non potest. Hunc uero indifferentissimum fortiter destruxere Clar. M. JACOBUS STAALKOPFF, qui SPINOZAM perperam ab ARNOLDO defendi solide demonstrauit, Gryphisw 1707. it. *longe celeberrimus uir* JOH. ERN. CYPRIANUS & ZACHARIAS GÖZIUS *Rektor Scholæ Osna-brugensis, & alij.*

Nequaquam hic prætermittendus est ueneosus ac pestifer ille *sentiendi libertatis fructus, indifferentissimus Politicus*, quo religio proprio commodo & profano lucro accommodatur, vel ut ipsi efferunt: *Ein raisonabler Glaube*. Horrendum ac incredibile dictu est quam amplo numero quamque larga segete horum hominum Germania nostra scateat, religionem uerbumq; diuinum pilæ instar tractantium, inque ore & animo habentium impium illud. *Dimidium Politici, qui bene impius, habet*: nam multi eo progrediuntur impietatis, ut libri periculosissimos dominis ac principibus suis legendos commendent, cumq; nescio illo ANTONIO de LEUE, hos ad eos sermones usurpent: *Se uestra maestatiene anima rinunzii l'imperio*; perpauci principes cum CAROLO I. Magnæ Britannia Rege gloriosissima memoria ita precantur: *O Lord neuer suffer me for reason of state to go against my reason of conscience*. Neque hæc hæreseos lues, tam in libris quam animis, non tam scriptis quam cordibus, non tam in scholis & academiis, quam splendidissimis magnatum aulis & pallatiis grassatur, ut hodie valeat:

Exeat aula, qui uult esse pius. Ipsi mundi proceres exigam plane aut nullam potius religionis curam habent, abnegando.

gando & ejurando illam, honores captant, diuitias sectantur, multo sanguine summoque labore quæ stetit, a maioribus acceptam ueritatem, contentim tractant, dum modo ipsi purpura auro interlita, coronisque fulgentibus, possint superbire. Præterea hi *indifferentista* periculosissimas suas faciunt opiniones: DEum vel certe prouidentiam illius ad minima quæque se extendentem, impugnant, pro religione martyria improbant, conscientiam rident, nil nisi scetum humorum melancholicorum eam uenditantes, qualis medicamenti purgantibus depelli possit. Utinam uero hi homines cum HORATIO, deorum immortalium cultum metumque antea contemnente, postea autem ad sanio rem frugem redeunte, sic loqui tandem inciperent:

Parcus Deorum cultor & infrequens,

Insanientis dum sapientia

Consultus erro; nunc retrorsum

Vela dare atque iterare cursus

Cogor relictos:

Digna quæ heic scribantur & a nostris Libertinis probe perpendantur, uerba sunt auctoris libri Gallici *Recueil General* tom. 5. p. 97. ita scribentis: *comme les grands chemins sont plus sûrs que les sentiers: ainsi les opinions communes sont toujours, les plus certaines: parce qu'elles sont appuyées sur la voix publique qui est estimée celle de Dieu, par conséquent il uaut mieux les suivre que les paradoxes, qui ne sont souuent que des effets d'un esprit ambitieux, se voulant tirer du commun sentiment des hommes, pour se faire renommer: imitants celui qui ne uouloit point manger de poisson qu'aux endroits fort éloignés de la mer, ni d'autres viandes aux lieux ou elles se trouuoient aisément, et la Caprice de Diogene qui alloit au Palais quand les autres en uenoient. c'est de la d'ou procedent les Schismes les heresies &c. Comme ceux qui se plaisent a des uiandes extraordinaires ou a des ragouts seulement, ne pouuants accommoder a l'usage*

d'usage des autres leur appetit deregle remoignent la foiblesse de leur estomac, ainsi ceux qui ont des opinions particulieres manifestent la maladie & la foiblesse, de leur esprit.

De indifferentismo Eclogistico, Naturalistico aliisque hujus speciebus, non minus ac recensiti, Germaniam nostram prementibus, heic quoque agendum erat: sed ad prolixitatem euitandam, alio lectorem ablegatum uolo quum stulum ad se attrahat indifferentismus Syneretisticus, a sentiendi libertate itidem natus, qui uti superiori seculo jam Alemanniam inuasit, ita & hodie proh! uiget. Est autem ille docente B. FECHTIO in historia Indifferent: cum inter duas tantum aut plures Christianorum sectas indifferentes esse statuitur, quam amplexaris. Hic Indifferentismus Syneretisticus est uel inter Lutheranam & Calvinianam religionem tantum, uel inter utramque hanc & Pontificiam simul. Hic iterum distinguitur (1) in illum, qui simpliciter sententias & errores e. g. Lutheranos a Calvinianis separantes, non curat, salutique obesse negat, (2) in illum qui alterius partis errores eatenus tantum admittit, quatenus sine proæresi fouentur, interim tamen dissentientes tolerat, & pacem cum illis cupit, qui vulgaris est syncretismus. Et hic est quam GEORGIUS pater, & FRIDERICUS ULRICUS filius, CALIXTI & mi Helmstadiensis, Saxonicus, aliquando tuiti sunt. CALIXTI putabant articulos fidei nimis coarctari, Reformatosque cum Pontificiis in unam religionem coire posse. qui causiam cognosceret B. D. GLASSIUS eligebatur. Edebatur Witteberge consensus repetitus fidei uere Lutherane, CALIXTI item Apologeticum 1667. Sequebantur responsiones ejusdem ad CALOVII theses Antisyncretisticas Witt. 1668. Tota denique lis, auspice DEO, Lunenburgensium Ducum opera componebatur. Et perpetuo sopitus ac sepultus mansisset hic indifferentismus, ni extremo hoc tempore, mediocris ingenii, ut DORNIUS eum uocat, homo JACOBUS GÄRDENIUS, aliique restinctum excitassent: ille etenim summo cum studio eum recoxit in dissertatione de Theologia Pacifica s. comparatiua P. POIRETI bibliotheca scriptorum mysticorum Amstelod 1708. promissa, quem refutarunt, par Theologorum nobilissimum, D. MARTINUS CHLADENIUS Wittemberg. Theol. in examine Theologiae pacifice, & MICH. FÖRTSCHIUS Jenens. Theologus, in nucleo controversiarum recentiorum & nobilium p. 14. Disputat. II. de Theologia comparatiua.

(a) uid. Impietas atheistica Sceptico-Sceptica, Detecta & confutata per SAMUEL. BIERMANNUM, Pastor. Achen. cum pref. Dn. D. ADAMI RECHENBERGII Lipsiæ 1717. pref. p. 9.

(b) conf.

(b) conf. ARNOLDI Kirch-und Ketzer Historie, tom. II. Lib. XVII.
c. 17. &c. §. XI.

Non peregre hinc absunt duo hodie grauissimi theologi, irenici doctores studiosissimi, alter in Germania Lutheranus, illustris Tubingensis Cancellarius Dn. D. CHRISTOPHER. MATTH. PFAFFIUS, peregrinationibus, eruditionis gloria, uariisque scriptis Inclutus; alter in Heluetia Reformatus, clarissimus theologus Geneuensis Dn. JOH. ALPHONSUS TURRETINUS. Multa ille scripta protulit in lucem quæ ad pacem non tam inter Pontificios & Lutheranos quam Lutheranos & Reformatos, pangendam faciunt.

Imum ni fallor est dissertatio inauguralis de libris in articulo de gratia & predestinatione ab initio Ecclesie usque ad nostra tempora obortis 1717

Illud de uitijs eorum qui sacris operantur & medela rebus heic adhibenda in 4to primum edita deinde in 8. 1719.

Illud de originibus Juris ecclesiastici ueraque ejusdem indole 1719. cujus noua jam editio paratur. In hoc libro multa quæ huc faciunt inspersit. p. 200. tales constitui monet doctores qui pietati unice studentes ab omnibus disputationibus ac rixis alieni sint. p. 214. aureum uocat CLERICI Remonstrantis in Parrhasianis Tom. 2. Art. 3., ne donner a personne le droit de decider en matiere de religion. præstantissimum quoque ad promouendam unionem ecclesiasticam uocat artificium CLERICI l. c. 25. dignumque quod sapiens secum deosculetur: ita autem CLERICUS: Si dans toutes les Academies ou l'on na étudié la Theologie, on auoit soin de mettre des Professeurs moderés & pacifiques, on pourroit auoir dans peu d'annees toutes les aigreurs cesser & la charité & la paix prendre par tout la place de l'esprit de division & de discorde. Ce seroit la un conseil a donner a un grand Prince - s' il n' appelloit dans ses academies, que de Professeurs moderés & propres a accommoder par le douceur les partis irrités: on en verroit bienot une entiere union si long tems desiderée &c. De quo quidem CLERICI consilio, quid sentiam paucis exponam; primo quidem intuitu arridere hominesque in assensum pellicere, penitus uero inque perpensum animum demissum, suspectum & periculi plenum illud uideri. Quis nescit ueritati inimicos deesse nunquam? horum impetus frangi retundique debere, quis negaverit? nisi quomodo uero hoc fiet? homines ueritatis scuto induti, uirtuteque pugnandi ualentes, strenui, excubantes denique pro ecclesie salute iuuentati præint: quos uelle extinguere, ueritatem ipsam foret extinguere. Tandiu enim ueritas salua & incolumis existit, quamdiu sunt qui ab hostibus eam uindicant Deique bella gerunt. Quemadmodum uero Dn. PFAFFIUS mirum in modum, ut diximus, CLERICI consillis delectatur, tum ubique de pace pangenda similes atque ille sermones. format quo
refc.

referendum est quod p. 216. parum considerate scribit: cum alias hæresin esse, crimen principium Romanense ferat, se hæretificinam inter crimina referre. *Nec est, pergit, qui facile hoc spectrum amplius metuat, succedit jam hoc seculo liberior gens (atque utinam non tam libera esset!) qua frena superstitionis mordet, & ad clamores hæreticum cachinnum tollit. Nemo uero est hæretifex qui sapit &c.* Num hæc proba & orthodoxo theologo conueniens oratio sit aliis iudicent. Nam si dicendum quod res est, ARNOLDO & THOMASIO accedere uideatur. Primum in eo reprehendi poterit celeberrimus uir, quod injustam illam impiamque hæretificinam, cum iusta Deique uerbo conspiranti errores refutandi ratione, confundit; deinde quod omnes de hæresibus disputationem intra uana spectra numerandam, adeoque inanem, irritam, male sanam planeque; ex ecclesia exterminandam, putet. continuat Dn. PFAFFIUS p. 217. *non est quod ajas te amice saltem cum dissentientibus conferre ueritatemque illis persuadere uelle. Neque enim contradicentibus disputationibus ueritatem mentibus ingeri uidemus, semperque est in litigio theologico quantumuis amico quod uenas urit, hinc utique præstat gliscentia iurgia bello modo statim componere & in partu suffocare (modo ne ueritas ipsa simul suffocetur) quam pati ut in flammam erumperent, qua nunquam sine scandalo surgunt.* Ulix poterat periculosius consilium ab iis proficisci, queis in animo est doctrinam omnem pessumdare. Facillime hoc modo dissidia dirimi posse fateor; Sed quomodo? ueritate nimirum succumbente. Disputationes tanquam arma ueritatis si sustuleris, ueritatem ipsam tollis; rursus si illas texeris, hanc simul proteges.

4tum est. *Institutiones Theologia dogmatica & moralis, ubi utraque in unam massam iacta & post habitis tantisper, qua ueritati tantopere nocent, secta præiudicis auctoritatisque studio nimio proscripso ad reuelationis diuinae trutinam, hanc neglectis, queis gaudemus, libris symbolicis, res fidei morumque ita exiguntur, ut adpersa simul dogmatum historia ostensoque litium, qua ecclesiam Christi scindunt, momento, reserctisque logomachiis ad solidam rerum diuinarum cognitionem & ad pacem ecclesiasticam, maxime uero ad mentes diuino lumine tangendas, uinidaeque uirtutum Christianarum praxi imbuendas, uia paratur* Tubingæ 1719, 4.

5tum est *Näherer Entwurf von der Vereinigung der Protestirenden Kirchen* Regensb. 1720.

6tum *Nöthiger Unterricht von den zwischen der Römischen und denen Protestantischen Kirchen obschwebenden Religions-Streitigkeiten aus der gesunden Vernunft, der Heiligen Schrift und dem Gottseligem Aliberthum, zum allgemeinen nutzen, Unpartheyseh ausgefertiget.*

E

7 m m m

7mum *Alloquium Irenicum ad Protestantos, ubi qui in diversa hactenus abiere sacra, ut veritate & amore ducibus Deoque & evangelio & communi Christianismi lege & summa presentium rerum necessitate ita postulantibus dextras fidemque vel tandem jungant pacemque ecclesiasticam pangant, monentur, Ratisbonæ 1720.* Huic alloquio, ex recensione *der neuen Zeitungen von gelehrten Sachen auff das Jahr 1721. Leipz. den 28. Mertz,* celeberrimus CLERICUS suum hocce iudicium, nescio an satis accuratum, adjungit: esse scilicet, admonitiones istas laudandas, fundatas, dignasque quæ cum a Principibus quorum inter sit, tum a theologis etiam atque etiam expendantur: sed tam arduum ac graue opus, ab effeminatis abjectisque animis omnium Protestantium utilitatem non spectantibus, nunquam perfectum iri. Hic CLERICUS videtur id agere, ut Protestantium huc usque dissensus protracti culpam in nostratium theologorum languorem, remissionem animumque abjectum transferat: sed cum pace viri, quod dicam, hæc gratis dicit; quis enim est qui fidei & animorum unionem nostratibus cupiat ardentius. temporum utique periculum, dissentientium minas, rei necessitatem vident: summopere student, quo fiat magis, valere eos jubent, qui lites ac diffidium inter ipsos uolunt, at justam, & ueritati uoluntatique diuinæ accommodatam pacem expostulant, quam si aduersariorum obstinacia non impetrant, quomodo a se ipsis quæso impetrent, ut inimicam amicitiam, inatutam pacem, discordem denique concordiam amplectantur?

8uum. *Dissertat. irenica de influxu dogmatis in communicatione Idiomatum utriusque natura in Christo praxin fidei & pietatis quanto & quali Tubingæ. 1720.*

9num. *De eo quod justum est circa imputationem consequentiarum Theologicarum, si de astimio errorum Theologicorum ex consequentiis legitimis inde profluentibus ibid. 1720.* Prodiit quoque nuper Ratisbona simile quoddam scriptum cujus & ipse hic Dn. PFAFFIUS dicitur nec obscure colligitur auctor esse: inscribitur. *Friedfertige Anrede an die Protestirende &c. in his plagulis auctor non minus atque in der Unterredung von der Göttlichen Gnade, Predestination, und haupt Grund-Articeln des Christlichen Glaubens it, in der Leerreichen und seltlichen Gottselahrtheit,* omnes suas curas in eo fixas ac locatas habet, ut tot suspiriis notisque jamdudum expetitam ecclesiæ reducat pacem: cui iudicium summè reuerendi Dn. D. BÜDDEI in coll. *historia Ecclesiastica MSC.* non adeo incautum reponimus, ita ille: *Es wäre zu wünschen das eine Union möchte zu stande gebracht werden: Denn es ist gewiß dass die vielfältigen hefftigen Streitigkeiten viel böses nach sich ziehen, und viel gutes hindern, aber ob solches practisabel sey wolle D. PFAFF meint, ist eine andere Frage. Nach meinem ein-*
fältigen

faltigen Rahm halte ich das am besten, dass man alles liesse in statu quo, aber die Menschen ermahnte mit grösserer Glimpflichkeit und moderation die Controuersien zu tractiren, denn obgleich keine union erfolgte, so könnte doch viel böses unterbleiben, und das ist das sicherste und Christlichste mittel dass ein jeder die Wahrheit recht fasse, recht behalte und hernach mit Glimpf davon rede.

§. XII.

Hæc consilia PFAFFIANA irenica ansam & occasionem sub ministrarunt, uiro immortaliter merito de ecclesia Euangelica puriori, Theologo Gothano, summe reuerendo Dn. D. SALOMONI ERNESTO CYPRIANO, ut literas, ad Dn. D. PFAFFIUM dederit dissuasorias, Gothæ XXI. Jan. 1720. *novis literariis Lipsiens.* anno superiori insertas, unde eo lubentius potiora argumenta transcribemus, quo digniora sunt, quæ quilibet orthodoxiæ addictus, in promptu ac parato habeat. Suntque Sequentia:

1.) Quia si ante dissentientium depositos præcipuos errores cum iis in unam ecclesiam coiremus, ueritatem religionis nostræ & civilem posterorum nostrorum securitatem turpiter proderemus.

2.) Quia agnoscente Dn. PFAFFIO, *Reformati* non leuiter sed grauissime errant, ac de testamento ne quidem Christi idem nobiscum sentire uolunt.

3.) Quia *Reformati* decempeđa rationis palmaria religionis capita metiuntur e. g. doctrinam de trinitate & persona Christi, decretis diuinis &c.

4.) Quia *Reformatorum* non est una confessio, neque adeo sciri potest, cum quibus pax sit ineunda.

5.) Quia admissa unione innumeras simul controuersias capitales in domū nostram reciperemus, aut sub reformatæ religionis prætextu fraterno amore complecteremur innumerabiles *Socinianos* & *Arminianos* in Anglicana *Reformatorum* ecclesia & toleratos & publico sacrorum ministerio adhibitos.

6.) Quia nec ulla pacis, utilitatis aut securitatis spes suadere potest hanc diuersissima sentientium coitionem: etenim quod Dn. D. RECHENBERGIUS Lipsiæ in ptandio a *laudatissimo Borussia Rege FRIDERICO* Imo, ad procurandam unionem protestantium sollicitatus, respondit, uereri se, ne pacis conciliator e duabus quatuor ecclesiis faciat, idem nobis euenturum, quamdiu fraterni amoris columen nimirum ueritatis in præcipuis capitibus cognitio professioque ingenua in *Reformatis* desiderarentur.

7.) Quia fatemur quidem & experimur quotidie *indifferentissimi* pestem, qua pragmatici homines magnam partem nunc perbelle affiantur, irenica consilia hodie, multo quam olim fuerunt, expeditiora reddidisse: sed an nihil credendi ars fida regni Christi administra futura sit, deceatque uiæ ueritatis

tatis & uitæ imitatores, pacem, quam mundus dare non potest, auxilio mundanæ, non cœlum sed terram unice respicientis sapientiæ, consequi uelle, ipsi irenici l. doctores iudicaturos.

8.) Quia *Cleri Romanensis* ea est rabies, ut non sinat *Protestantes politicam unionem* negligere, ad quam firmandam nihil aut parum positum est in religionum consensione.

9.) Quod a *Caluini* placita sequentibus theologis, ecclesiæ nostræ non securitatem sed ingentem cladem ominamur, obtentu coalitionis hoc facilius contrahendam, quo negligentiores sumus in considerandis præteritorum temporum historiis.

10.) Quia una sella duos seditores non admittit, atque ubi hodie in imperio *Romano Reformatus* sedet, loco motus *Evangelicus*,

11.) Quia *Reformati*, qui ipso SCULTETO narrante anno 1580. quo formula concordia publicata est, duas tantum ecclesias in imperio Romano habuerunt *Breme & Neostadii*, multas jam cathedras Evangelicorum, multas curias multas aulas nunc possident & moderantur.

12.) Quod tanto odio in *Lutheranos* ferantur *Reformati*, ut ne unum quidem eumq; juris Professore nostræ religionis, in *Oderana* academia tolerant.

13.) Quia tantum abest, ut nouum ingenium aut æquanimitatem *Reformati* induerint, ut potius quotidie in nos iniquiores euaserint: probat hoc exemplo MIEGII, qui se usque in nostros æquos fore pollicitus, ex eo tempore magis quam antea sibi suas dilatare quæsiuit.

14.) Quod ab ipsorum majoribus omnia nostris adempta, redditum sit nihil.

15.) Quod, dicente VEGETIO, pacis simulatio interdum plus noceat, quam aperta inimicitia.

16.) Quia si nihil præter fidei communionem quærent, & si putarent nos non errare in fundamento, non utique negassent nuper se nobiscum celebrare posse jubilæum, quod tamen fecerant ante annos centum, cum nulla spes pacis affuisset.

17.) Quod nemo nec ipse autor ab ecclesia in mandatis habeat, ut quod toti ecclesiæ fraudi sit, admittat.

18.) Quia totum hoc negotium tempori DEoque committendum est, a quo omnia hominum consilia dependant.

§. XIII.

Hæc fuerunt incomparabilis CYPRIANI nostri aduersus Dn. D. PFAFFIUM adhibita argumenta tanti utique ponderis ac ualoris, ut ne a fortissimo quidem aduersario cum fundamento in dubium uocari possint. Nihil

hilo tamen seclis ad elegantissimas hæc literas Cyprianaas responsorias non tam dedit apologeticas, quam dare conatus est d. 2. Febr. hujus anni in quibus Dn. PFAFFIUM, verba fati pro autoritate, argumenta infra à *πρόδοξιν* posita quilibet a partium studio liber, uiderit. Misso jam doctissimo ac celeberrimo *Nostro* PFAFFIO me confero ad, Dn. TURRETINUM, uirum clarissimum, PFAFFII loci & administrum conjunctissimum. In omnibus enim scriptis dogmatibus & consiliis tam illi uidetur similis, ut operas tradere mutuas, unoque ore loqui, facillimam præbeant suspicionem. Edidit anno 1720. librum *s. r. Nubes testium pro moderato & pacifico de rebus Theologicis iudicio & instituenda inter protestantes concordia: præmissa est brevis & pacifica de Articulis Fundamentalibus disquisitio: quo ad protestantium pacem mutuamque, tolerantiam uia sternitur.* Auctoris utique humanitas & ingeniosa eruditio, suo ex pretio ponderandæ sunt. ipsum scriptum, si faciem externam spectes, uidetur esse quantiuis pretii, & est sane perspicuo & eleganti orationis filo contextum; internam uero faciem, h. e. argumentum ipsum si expendis, parum orthodoxæ puræque ueritatis complectitur, quid? perlegenti apparebit, quæ jamdudum ab improuidis religionum conciliatoribus syncretistis in medium sunt allata, nouo uestita habitu nouaque facie colorata, denuo prodire. Nonnulla minus emendata, quæ perlegentibus nobis obuenerunt, exhibebimus, de quibus, ad animum reuocatis, reliqua sine ullo negotio tanquam ex ungue leonem poteris æstimare.

In præfat. pag. X. & passim rectam, rationem eodem, nisi moxiori loco, quo uerbum diuinum (quia illam huic anteposit) habet, inquit: *uerum tamen non desunt principia, quibus ad rectam ejus intelligentiam perueniatur si modo deponantur partium studia, preconcepta opiniones & ex solis NB. RECTÆ RATIONIS & uerbi diuini luminibus res iudicetur* conf. pp. 15. & 55.

Eadem p. & sequ. XVI. quod obseruatu dignum est, prodit, sibi cum Dn. PFAFFIO intima intercessisse amicitiam, ut in concertatione de *contradictoriis* (aliaque forte) nullo sententiarum, sed expressionum discrimine diuisi (uerba sunt ipsius PFAFFII præf. primit. Tubingens.) speciem tantum pugnæ uisentibus præbuerint.

Tractat. p. 12. calamniatur, analogiam fidei pro synonymis cum systematicis theologicis haberi, quo *Lutheranos* uidem ferire intendit, sibi uero suisque pessimam de se opinionem conciliat: euoluat uero *reformatus* prius compendia *theologica Lutheranorum*, ibi enim quid sit fidei analogia discet, deinceps sapius iudicium de systematibus nostris feret.

p. 14. Symbolum Apostolicum *carpit*, Haut inuiti largimur, nondidit

hoc Symbolum Apostolicum *formaliter sed materialiter* : reliqua quæ forte ad sunt dubiola diluit B. M. DAVID HOLLAZIUS in *Examine Theologico Prolog. II. Quæst. 25. p. 59.* satis quoque *reformatæ*, hoc est inorthodoxe & maligne dicit: *Scopus* (ex mente auctoris unius) *religionis est, reuerentiam ac amorem Dei animis nostris ingenerare, nosque ad certa officia impellere.* Hem? quis ita doctissimum uirum docuit? num præceptores? cum eo errantes culpa uocare non possunt: an uero scriptura? minime omnium: quippe quæ religionem uel scripturam sacram (quas autor p. 3. eodem fere inquit recidere) omnem eo collimare eoque spectare docet, ut præter amplificandum DEI gloriam, in Christum ejus filium unicum mediatorem credamus, ejusque merito a uide accepto, in pristinum gratiæ restituamur locum: hoc est, ad æternam beatitudinem adspicimus: quid enim, bone DEUS! si unicus religionis nostræ scopus gloria DEI, sanctitatisque incitatio est, quænam inter naturalem & reuelatam religionem intercedit diuersitas? quomodo nostra a paganorum distinguitur? Temere quoque auctor hoc falso nitens principio hanc constituit sequelam: quæ ueritates ad scopum illum maxime faciunt, sunt maxime momentosæ quæ autem uel nullatenus, uel parum admodum ad finem illum (sanctitatem scilicet) referantur, ea procul dubio minoris momenti existimanda. neutiquam enim articulorum grauitas & magnitudo ex illa, quam ad sanctitatem, sed solummodo quam ad fidem ac salutem æternam relationem habent, metienda est. Denique per totam hanc disquisitionem sincere haut agit dum articulos fundamentales quibus totum de pacæ difficiū saniti dicit non fidei sed religionis articulos nuncupet. cur fastidit uir clariss. meliorem istam in articulos fidei *fundamentales & non fundamentales* distinguendi modum? cum tamen omnis de DEO doctrina uera ac genuina a fide dependeat, & unum quodque doctrinæ caput eo magis palmarium ac augustius sit, quo propius a fide distat, unde enata quoque Theologorum distinctio inter articulos fidei fundamentales qui antecedenter, & qui consequenter fundamentum fidei attingunt. Ex his inquam & reliquis, quid de sinceritate noui hujus syncretistæ putandum sit, facile dijudicabitur. Possem adhuc plura & fortasse grauiora ex illo producere: possem & alios, cum eo qui sentiunt, recensere, in iis illustrem LEIBNIZIUM, qui in datis ad TURRETINUM literis 17. Octobr. 1707. de concordia negotio sic scribit: *J' ay toujours etè d' opinion & je l' ay meme marqué des ma jeunesse, que la Reunion de deux partis Protestans paroissoit tres faisable pour rapport a ceux qui admettent la grace uniuerselle, comme font les Theologiens de Brandenbourg & qui ont les sentimens de Calvin sur la perception* *reelle.*

reelle. Il est vrai que le controuerse sur la grace uniuerselle, me paroit reuenir
a une question de nom si on l'epluche comme il faut, par consequent ne doit
point arreter. Quū autem prolixionibus nobis esse non liceat, laboribus nostris
coronidem imponimus, quæ examinanda superessent, in aliud tempus refer-
vaturi.

At tu summe DEus fac illucescere tandem
Optatos pacis, uah ! sine fine dies.
Conjunctis conjunge animis conjunge fideles
Alter in alterius brachia juncta blanda ruant.
Ingentes passam, tempestatesque sonoras
In portum Christi, pertrahe SUMME ratem.
Tristia Dippelii fac persentiscere fata
Qui tua crudeli labe sacrata notant.
Dippelii quem læsa fides uiolata majestas
Damnarunt tenebris (terreor ipse) suis,
Dippelii cui uera fides & pristina sordent,
Carcere in Holmiaco quem sua uincla prèmuunt,
Errantum conuerte animos, conuerte labentum
Vertere qui potis es, qui reuocare uales.
Ipse reformatos ui conuincente reforma
Sit ut amica cohors, fit ut & una fides,
Sicque Protestantes animis ac corde ligatos
Præsenti dextra protege, sicque cole.
Serua homines errore puros uerique tenaces
Temporibus lætis, fac animisque frui
Sit pietas uerique comes fideique ministra,
Regina & princeps sit maneatque fides.
Germani, Germana fides Germania uiuant
Imperio CAROLICÆSARIS atque DEI

FINIS.

AD

DN. RESPONDENTEM AUCTOREM,

Ob pietatis constantiam,
Doctrinae præstantiam,
morumque elegantiam
Sibi Commendatissimum,

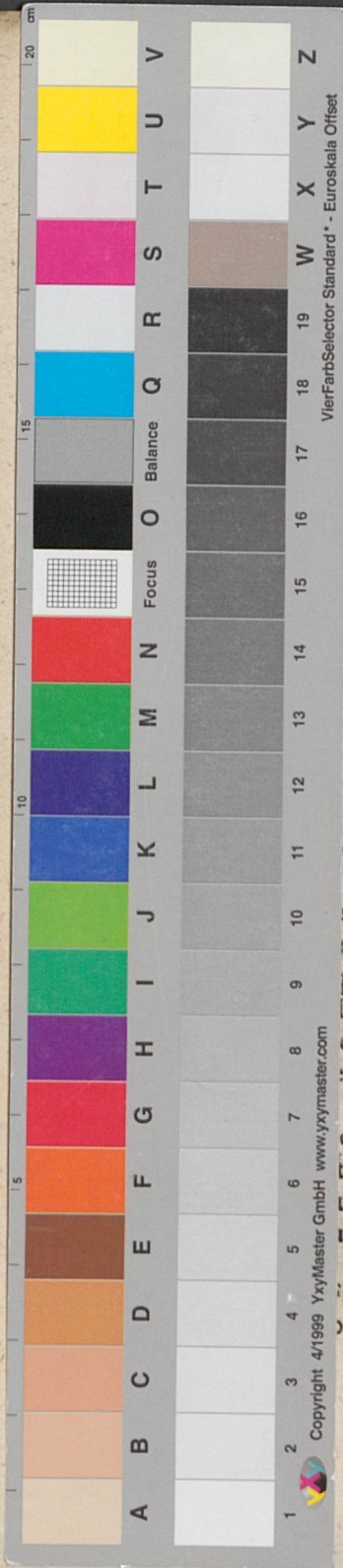
Compellatio

PRÆSIDIS.

Bina fere excurrunt, Optime KOHLI, semestria, ex quo Castalides Tuas meis Musis, vel adaugendas vel promovendas, dedisti dicatas; Quumque non μισόμυσος, sed Φιλόμυσος ad me accessisti, ἀφ' ὧν καὶ ἀνεωγμένας μυσῶν θύρας, candidas vel invidiæ expertes, apertasq; Musarum januas, non potuisti non experiri. Cessit mihi præterea hoc tuum institutum eo majores in deliciis, quo insigniori animi voluptata, in Collegiis meis literarum fervorem cum animi candore observavi conjunctissimum. Utriusque non tantummodo Sectatorem verum etiam possessorem Te factum, præsentem declaras specimine; summam quippe redolet industriam labor in hanc Disputationem insumtus, improbus & adsiduus; haud infucatum pariter animi candorem testatur laudatissimus Zelus, τῆς ὁρθοδοξίας interpres, in debellatis tenebrosissimis aduersariis, Libertinis, pietismi infelici conceptione & parturitione, nemini non heic expositus. Alium ingemisco, ac dolenter apud summum rerum Arbitrum deploro, de calamitatibus, ecclesiam JESU nimium quantum prementibus, o si nunquam obpressuris. Quo quo versus me converto, bovatim buccinant buccinatores infernales, intempestivi irenici doctores, in cætu DEI factiones, O tempora, o mores! COLE Deum, CALE laboribus, DOLE seculum, donec presentia mala transierint. Rom XVI. v. 20. Ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰρήνην συντελεῖ τὸν Σατανᾶν ὑπο τὰς πόδας ἡμῶν ἐν τάχει! Vide, & huic fide. Dab in museo d. 20. Junii A. O. R. M. DCC. XXI.

Peculiari S. R. Facultatis Theologicae indulgentiæ acceptissimum referimus, licuisse nobis hinc illinc theologica quædam huic Schediafmati inspergere, exigente id rerum heic contextarum connexionione ac transiitione. Sancte pollicemur, nil nobis gratius futurum, quam olim hocce beneficii genus posse demereri.

❦ (0) ❦

DE HODIERNA SENTIENDI LIBERTATE.
 conf. ARNOLDI Kirch- und Ketzer Historie, tom. II. Lib. XVII.
 §. XI.

peregre hinc absunt duo hodie grauissimi theologi, irenici doctores, alter in Germania Lutheranus, illustris Tubingensis Cancellarius CHRISTOPHER. MATTH. PFAFFIUS, peregrinationibus, eruditissimus, variisque scriptis inclutus; alter in Heluetia Reformatus, classicus Geneuensis Dn. JOH. ALPHONSUS TURRETINUS. Scripta protulit in lucem quæ ad pacem non tam inter Pontificios quam Lutheranos & Reformatos, pangendam faciunt. In fine fallor est dissertatio inauguralis de libris in articulo de gratia & merito ab initio Ecclesie usque ad nostra tempora obortis 1717 de utriusque eorum qui sacris operantur & medela rebus heic adhibenda primum edita deinde in 1719.

de originibus Juris ecclesiastici & quaque ejusdem indole 1719. cum editio paratur. In hac quæ huc faciunt inspersit. Es constitui monet doctores & studentes ab omnibus ERICI Remon-Parrhasianis Tomi droit de doctrine de religion. de ecclesiasticam uocari s. secum deos. Don na ètud pacifiques, & la par seroit d'ennemi De em int. entam animu ueritati inimicos quis negaverit? niti ti, uirtuteque pugnandi uate iuuentnti prælint: quos uelere, ueritatem ipsam fovere. Tandiu enim ueritas salua & columis existit, quamdiu hostibus eam uindicaunt Deique bella gerunt. Quemadmodum uero PFAFFIUS mirum in modum, ut diximus, CLERICI consiliis delectatissime de pace paugenda similes atque ille sermones, format quo refero.

